№ 15 Յունվարի 28 Շաբաթ 1884 Յունվարի 28 Շաբաթ № 15

ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».

Խմբագրատանը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

„ՄՇԱԿ"

ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐ

(ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

ՆԵՐԿԱՅ **1884** ԹՒԻՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԻ ՆՈՅՆ ԴԻՐՔՈՎ ԵՒ ՆՈՅՆ ՊՐՕԳՐԱՄԱՅՈՎ

ՊՐՕԳՐԱՄԱ

I. ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: II. ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՂ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ: III. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Ընդհանուր յօղուածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր: IV. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Ընդհանուր յօղուածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր: V. ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ: VI. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: VII. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Ֆէլիետօն, վէպեր, ինքնուրոյն և թարգմանական յօղուածներ գիտութեան ամեն ճիւղերից, թղթակցութիւններ: VIII. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ: Տարեկան 10 րուբլ, վեց ամսվայ 6 րուբլ, իւրաքանչիւր ամսվայ 1 րուբլ:

ՀԱՏՈՎ համարները 5 կոպէկ:

ՀԱՍՑԷՆ. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Վերին-Ագուլիսից: Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր:—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Թիւրքիայից: Արտաքին լուրեր: — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Խելագարի յիշատակարանը:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՎԵՐԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ

Յունվարի 15-ին

Նախընթաց յօղուածովս յայտնել էի իմ ուրախութիւնը այն հանգամանքի մասին, որ արդէն վճռվել է ժողովել մեր դպրոցների դրամագլուխը բարերարներից: Իսկ այսօր կրկնապատիկ ուրախութեամբ յայտնում եմ, որ այդ գործը շատ յաջող է առաջ գնում և արդէն 4000 րուբլի ժողովուած է: Բարերարներից շատերը յայտնում են իրանց պատրաստակամութիւնը վճարելու. ուրախալի երևոյթ:

Պ. Թովմաս Ալամեանցը, որ 2900 րուբլ զոհաբերել էր մեր դպրոցներին և 17 տարի շարունակ վճարում էր տոկոսը 6%-ով, 2600 րուբլու փոխարէն նուիրեց մեր ուսումնարանին մի շինութիւն իր խանութներով և 300 րուբլի հիմնադրութեան համար: Երեսփոխանական ժողովը ուրախութեամբ ընդունեց և այս մասին յայտնեց պ. Ալամեանցին իր շնորհակալութիւնը: Պէտք է աչքի առաջ ունենալ, որ պ. Ալամեանցը իրան յայտնի պատճառով այդ զոհաբերութիւնից հրաժարվում էր. բայց յետոյ, երևի, աչքի առաջ ունենալով դպրոցների նիւթական ապահովութիւնը, ակնուաբար փոխում է իր վճիռը և վճարում է:

Բազարին կից ուսումնարանապատկան շինութիւնը, որի մասին այնքան գրվեցաւ և խօսվեցաւ, պատրաստ է արդէն: Այդ նոր շինութեան մէջ կը զետեղվեն՝ շինական դատարանը, փօստային կայարանը, եթէ միայն բացվի և կլուբը: Շինութեան վրա ծախսված է 4000 րուբլի, իսկ օգուտ կը բերի տարեկան, իմ կարծիքով, մօտաւորապէս 100 րուբլի:

Խօսելով փօստային կայարանի մասին, աւելորդ չի լինի ասել, որ այստեղ մեծ ջանք են անում: Վաղուց կառավարութիւնը խոստացել է փօստային կայարան բանալ, բայց չը գիտեմ ինչու մինչև այսօր յետաձգված է: Այսուամենայնիւ ճանապարհները հարթել, պատրաստել են: Մեր ամենաանհրաժեշտ պէտքերից մէկն էլ փօստային կայարանի բացվելն է:

Հանգուցեալ Ստեփան Տէր-Միքայէլեանը վախճանվելիս պարտաւորեց իր որդուն նուիրել մեր դպրոցներին 300 րուբլի, որ և իր վրա դրած պարտաւորութիւնը կատարեց:

Չէ կարելի չուրախանալ այս երևոյթի վրա. որովհետև հանգուցեալը մի անուսում մարդ լինելով, շատ հեռու էր ուսումնարանից իր կենդանութեան ժամանակ, բայց երբ զգաց իր կեանքի վերջին րոպէների մօտենալը, յիշեց ուսումնարանը և կատարեց իր մարդկային պարտականութիւնը: Հանգուցեալին մեծ պատւով թաղեցին. դագաղը շրջապատել էին ուսուցիչները իրանց սաներով և սրբազան Ազարիբեկեանը խօսեց մի ազդու և յարմարաւոր դամբանական:

Պ. Բ. Մելիք-Էյնաթեանցը նուիրեց մեր դպրոցներին միանուագ 100 րուբլի: Շնորհակալութիւն պարոնին:

Վերջապէս հազար ու մի տատանումներից յետոյ մեր կամուրջը հազիւ-հազ գլուխ եկաւ, այժմ առանց սլքվելու և գլուխ կոտրելու, գնում-գալիս ենք նրա վրայով:

Թեմական վերատեսուչ պ. Պռօշեանցը բարեհաճեց շնորհ բերել մեզ մօտ: Մանրամասնութիւնները միւս անգամ:

***

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Սղնախ, 19 յունվարի

Ներկայ տարվայ յունվար ամսից տեղւոյս հայ երկսեռ ուսումնարաններում բացվեցաւ «Մանկական գրադարան», որի մասին արդէն՝ յայտնված էր «Մշակ» լրագրում:

Թողնելով միւս անգամին այս նորաբաց գրադարանի մասին աւելի մանրամասն տեղեկութիւնները, առ այժմ շտապում ենք յայտնելու մեր խորին շնորհակալութիւնը այն պարոններին, որոնք թէ դրամով և թէ գրքերով նպաստեցին այս օգտակար գործի իրականացնելուն:

Գրադարանը, որ կառավարում են աշակերտուհիներից երկուսը իրանց ուսուցչուհու առաջնորդութեամբ՝ արդէն ունի բաւական թւով թէ մանկական և թէ ընթերցանելի հայ և ռուս գրքեր, որոնցից օգուտ քաղելու են ոչ միայն ուսումնարաններիս սաները, այլ և մի տեսակ կապ պէտք է լինի արդէն աւարտած աշակերտների և հասարակութիւնից նրանց՝ որոնք կը ցանկան օգուտ քաղել մեր գրադարանից ձրիապէս:

Գրադարանը ստացել է հետևեալ նուիրատւութիւնները:

Թիֆլիսի Ներ. դպրանոցի 6-րդ դասատան աշակերտներից պ. վերատեսուչ Աղայեանցի ձեռքով 25 օր. հայերէն և ռուսերէն ընթերցանելի գրքեր:

Մեր դպրոցի ուսուցիչ պ. Զ. Ռմիկեանցը նուէր 15 րուբլու մանկական գրքեր (40 օրինակ) և պ. Փիլոյեանցից իր յօրինած «Սոփերք»:

Սղնախցի Կատարինէ Գուլիջանեանցից մի չքեղ պահարան գրքերի համար:

Բացի այս՝ գրադարանը ստանալու է (իսկ մի քանիսները արդէն ստացվում են) մեր բոլոր պարբերական հայ լրագիրները այս հետևեալ պարոնների հաչւով՝ «Մշակ» և «Արձագանք» պ.պ. Ծ. և Մ. Տէր Յովհաննիսեանցներից, «Նոր-Դար» պ. Ս. Գօձեանցից, «Առողջապահական թերթ» պ. Ն. Տէր-Ստեփանեանցից, «Աղբիւր» երկու օրինակ՝ կատ. Արղութինսկուց և պ. Լևոն Փիրալեանից, «Մեղու»—մեզանից:

«Վարժարան», «Родникъ» և «Семья и школа»-ի մանկական բաժինը և մի քանի ռուսերէն մանկական գրքերը ստանալու են մեզ ծանօթ մի պարոնից:

Հոգաբարձու՝ Եղիշէ քահանայ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ խնդրում են տպել հետևեալը: «Հայոց Բա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԽԵԼԱԳԱՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

I

Բ. քաղաքի թատրօնում 1883 թւականին մի ձմերային երեկոյ ես պատահմամբ ծանօթացայ մի բարձրահասակ, նիհար, վառվռուն աչքերով երիտասարդի: Ինձ հետ փոքր ինչ զրոյց անելուց յետոյ, նա հարցրեց իմ ազգանունը և, երբ ես ասեցի նրան, նա շտապով հանեց սերտուկի գրպանից մի փոքրիկ տետրակ, այնտեղ մի ինչ որ գրեց և 2—3 անգամ ցածր ձայնով կրկնեց իր գրածը, կարծես, կամենալով նրան բերան սերտել: Ես հասկացայ, որ նա տետրակի մէջ նըշանակել է իմ ազգանունը: Այդ երևոյթը ինձ շատ օտարոտի թուաց: Թէև ես զսպեցի չփոթմունքս և սառնասրտութեամբ կենտրօնացրի հայեացքս բեմը ծածկած վարագոյրի գոյնզգոյն բաթանների վրա, այնուամենայնիւ հետաքրքրութեան զգացմունքը շուտով յաղթեց իմ սրտի կեղծ հանգստութեանը և ես դառնալով պարոնին, հարցրի իմ հերթում նրա ազգանունը:

—Էգուց երեկոյեան, ժամի վեցին կը գաք «Գերմանիա» հիւրանոցի № 7, ինձ մօտ: Ես խընդրում եմ և յոյս ունեմ, որ անկատար չէք թողնի իմ այդ խնդիրը, ասաց նա, փոխանակ ուղղակի պատասխան տալու իմ հարցին:

Ես ապշեցայ և աւելի լուրջ եղանակով ասացի.

—Պարոն, ես ձեզանից հարցնում եմ ձեր ազգանունը, իսկ դուք չեզվում էք իմ առաջարկած հարցից:

—Կրկնում եմ, էգուց անպատճառ գաք ինձ մօտ: Մի կարևոր գործի համար պիտի խօսեմ ձեզ հետ...

—Դուք, երևի, խելագար էք, ասացի ես, վերջապէս, համբերութիւնից դուրս գալով:

—Ա՛յ, լաւ ճարեցիք այն, ինչ որ ուզում էիք. իմ անունը «Խելագար» է: Այժմ բաւականութիւն ստացաք, ասաց նա հանդարտութեամբ, նայելով ինձ վրա մի և նոյն սրատես, բոցավառ աչքերով և պահպանելով հոգւոյ մի և նոյն տրամադրութիւնը:

Այդ րոպէին բարձրացաւ վարագոյրը և խօսակցութիւնը ընդհատվեց մեր մէջ: Ամբոխը բուռն ծափահարութիւններով ընդունեց դերասաններին, որոնք ներկայացնում էին Շիլլերի «Աւազակները» և դա վերջին գործողութիւնն էր:

Ես այդ գործողութիւնից համարեա ոչինչ չը հասկացայ, որովհետև մտածում էի ինձ հետ նոր ծանօթացած երիտասարդի վրա, որը անվրդով, սառնասիրտ կերպով դիտում էր «Կարլի» ամեն մի շարժուածքը, ուշադրութեամբ լսում էր նրա արտասանած ամեն մի խօսքը, ընդունելով սրամիտ ֆելիետօնիստի պօզա...

Ես զարմանում էի, թէ ինչու համար է նա ինձ հրաւիրում իր մօտ... Չը լինի, թէ սա խաբեբայ է կամ սրիկայ է, խելագարի դիմակով ծածկված: Ո՛չ... այդ անկարելի է. նրա վսեմ դէմքը, լուրջ և խորամիտ հայեացքը այդ կարծիքի հակառակն են ապացուցանում, արտայայտելով ազնուութիւն և մի ինչ որ է գերբնական զգացմունք, որը դիւրըմբռնելի չէր. դա ներկայացնում էր մօտաւորապէս անկախութիւն և մի և նոյն ժամանակը մեծահոգութիւն արտայայտող մի զգացմունք:

Ես մտածում էի նրա մասին և կամ ցաւում էի՝ որ նա խելագարվել է, կամ կարծում էի, թէ նա իրան այդպէս է ձևացնում: Իսկ ինչ նպատակով է նա իրան զժված ձևացնում: Չը գիտեմ: Հաւատալի է արդեօք, որ մի այդպիսի, գոնէ ինչպէս կերպարանքից երևում է, վսեմ անձնաւորութիւն մի որ և է նպատակի հասնելու համար, կամ իր դիտաւորութիւնները իրագործելու համար գործ դնի այդպիսի անվայել միջոց, այն է՝ խելագար ձևանալ: Կարծեմ ո՛չ: Ուրեմն ինչ եզրակացութեան հասայ: Այլ ես ճար չը կայ. պիտի ենթադրել, որ խեղճ երիտասարդը խելագարված է: Ինչո՞ւ: Էհ... բանդ կորչի. միթէ քիչ պատճառներ կան, որոնք դիւրազգիռ երիտասարդներին հասցնում են այդ դառնագին ցաւին...

Զանազան խառնափնթոր մտքեր դիզվել էին իմ գլխում: Իմ ուղեղը պարապեցնում էին հազարաւոր կարծիքներ, որոնցից աւելի ուժեղները, աւելի հաստատները ճնշում, փչացնում էին թոյլերին և վերջ ի վերջոյ իրանք էլ, կարճ ժամանակ պտըտելով իմ գլխում, անյնում, չքանում էին յաւիտենականութեան մէջ, տեղ տալով իրանցից աւելի զօրեղներին...

Իսկ ինչու նա ինձ հրաւիրեց իր մօտ: Չը գիտեմ... սակայն ոչինչ. քանի որ նա գիժ է, քանի որ նրա ուղեղը բորբոքված է, այդպիսի թերութիւնները ներելի են:

Այնուամենայնիւ, ես չէի կարողանում թողնել նրա վրա մտածելը. մի անյայտ, անբացատրելի ոյժ ինձ թոյլ չէր տալիս այդ և ես աւելի և աւելի էի խորասուզվում իմ մտածմունքների մէջ, թէև իմ աչքերը նայում էին բեմին:

Վերջապէս վարագոյրը իջաւ և նոյն րոպէին հասարակութեան կատաղի ծափահարութիւնից կըրկին բարձրացաւ և ապա շուտով դարձեալ ծածկեց բեմը: Ատաման «Կարլի» դառն վիճակից սըխուր տպաւորութիւն ստացած ամբոխի խառնուխուռն բազմութիւնը դանդաղ քայլերով սանդուղով ցած էր իջնում կորիդօրը և այնտեղից ցըրվում էր դէպի քաղաքի ամեն կողմը: Ես էլ բարձրացայ տեղիցս և կամենում էի դուրս գալ, երբ զգացի իմ ուսին մի ծանր ձեռք: Ես յետ նայեցի և նկատեցի «խելագարին», որը վճռողաբար ասաց.

—Ուրեմն ես սպասեմ ձեզ էգուց երեկոյեան:

—Չը գիտեմ, հետևեց իմ պատասխանը:

—Ո՛հ, դա ինչ յամառութիւն է, վերջապէս: Միթէ այնքան քարասիրտ պիտի լինէք, որ մերժէք իմ առաջին և վերջին խնդիրքը: Ես խելագարված եմ երևում ձեզ, ինչպէս և բոլորեցուն, այդ ես շատ լաւ գիտեմ, բայց խնդրում եմ դարձեալ, էգուց այցելեցէք ինձ, որովհետև ես պիտի ձեզ հետ խօսեմ մեզ համար մի կարևոր գործի մասին... Ուրեմն խօսք տալիս էք:

բեգործական ընկերութեան խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացել է, անցեալ դեկտեմբերի 15-ին, իր գանձապահի ձեռքով, Մնացականեան եղբայրներից 50 րուբլ յօգուտ ընկերութեանս, ի յիշատակ հանգուցեալ Այվազ Գիւլ—Մսերեանցի»:

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ խնդրում են տպել հետեւեալը: «Յայտնում ենք հրապարակաւ մեր շնորհակալութիւնը Թիֆլիսում բնակվող օրիորդ Ս. Պետրոսեանցին և պ. Շիրվանզադէին, որոնք նուիրեցին Բագուի արհեստաւորներին 11 հատ զանազան հայերէն գրքեր և անցեալ տարվայ «Աղբիւր» բոլոր համարները»:

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են, որ հասարակութեան համար գողութեան, աւազակութեան և մարդասպանութեան մասին լսելը, սովորական բան է դարձել, այն աստիճան յաճախ սկսել են կրկնվել այդ տեսակ դէպքեր: Յունվարի 15-ին սպանեցին Բագուի մէջ բնակվող Պետրոս-բէկ Աբէլեանցին: Չարագործները անյայտ են դեռ ևս. պօլիցիան որոնում է նրանց:

—

Հաւլաբարի Ս. Մարիամեան հայ-օրիորդաց ուսումնարանի տեսուչ պ. Կ. Թէմուրազեան, խնդրում է մեզ տպել հետեւեալը. Ուսումնարանիս հոգաբարձական-խնամակալական վարչութիւնը պարտք է համարում յայտնել հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնը Թիֆլիսի «Հայուհեաց Բարեգործական» ընկերութեան վարչութեանը, որ համակրելով Հաւլաբարի Մարիամեան դպրոցին, բարեհաճեց անցեալ տարվայ նման նուիրել ուսումնարանիս 50 րուբլ: Բացի սրանից, ուսումնարանիս վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ, որպէս նուէր, մի քանի ուսումնարանական հարկաւոր իրեղէններ պ.պ. Միք. Սալամբէգեանից և Ա. Մ—ից: Իսկ պ. Սարգիս Ղազարեան նուիրեց ուսումնարանին ներկայ տարուց մի օրինակ «Աղբիւր» ամսագրի, և պ. Գէորգ Մուրատեան մի օրինակ «Մանկավարժանոցի»: Ընդ սմին վարչութիւնը պարտք է համարում յայտնել հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնը տիկին Կատարինէ Ռօտինեանցին, որ սիրով ընդունելով ուսումնարանիս աջակից-խնամակալուհու պաշտօնը, խոստացել է չը խնայել ամենայն ջանք վարչութեանս հետ բարեկարգելու Հաւլաբարի անդրանիկ Մարիամեան օրիորդաց դպրոցը և հասցնելու նրան վարչութեանս նախագծած նպատակին: Տիկնոջ համակրութիւնը և աջակցութիւնը, ինչպէս և նրա անցեալ համեստ գործունէութիւնը, մի հաստատ գրաւական են ուսումնարանի ծաղկման և առաջադիմութեան:

—

Յունվարի 26-ին և 27-ին ԹԻՖԼԻՍԻ մազազիններից շատերի մէջ կատարվում էր մաքսային խուզարկութիւնը: Մաքսատան ծառայողները մեծ գումարների ապրանքներ տարան, մանաւանդ ս ի տ ա կ ա ն ասված ապրանքներ ծախող մագազիններից և խանութներից: Արդեօք այդ տարած ապրանքները, որ մաքսային պաշտօնեաները կ օ ն տ ր ա բ ա ն դ են համարել, հետազօտվելուց յետոյ կը յայտնվեն կօնտրաբանդ թէ ոչ, այդ մասին մենք անշուշտ կը տեղեկանանք շատ շուտով: Ցանկալի էր միայն, որ մաքսային պաշտօնեաները իրանց հետ ունենային է կ ս պ է ր տ ն ե ր խուզարկութեան ժամանակ. այն ժամանակ արտասահմանեան ապրանքի տեղ չէին կալանաւորի ու տանի սխալմամբ ռուս և յատկապէս Մոսկվայի ապրանքները:

—

ՕՐԴՈՒԲԱԴԻՑ մեզ գրում են, որ քաղաքում և նրան մօտակայ գիւղերում սաստիկ տարածված է անասունների, այն է կովերի, եզների և գոմէշների հիւանդութիւնը: Թղթակիցն ասում է որ անասնաբոյժ չը կայ այդ կողմերում: Ազգաբնակութիւնն էլ համարեա թէ ոչ մի միջոց չը գիտէ կենդանիների ցաւի դէմ:

—

«Каспій» լրագիրը հաղորդում է, որ Գէօկչայի գաւառում վերջին ժամանակներս անուն է հանում փախստական Կէրբալայ-Ալի-Հուսէյնը, որը աւազակների խումբ է կազմել և երկիւղի մէջ է պահում ամբողջ ազգաբնակութիւնը: Նորերումս նա խօսեցնել տուեց իր մասին հետեւեալ քաջագործութեամբ. Էկլիսանեան ճանապարհի վրա իր 15 ընկերներով մի յարմար դիրք բռնելով, նա կանգնեցրեց մօտ 60 մարդ զանազան գիւղերից և կողոպտեց բոլորին:

—

Կաղզուանից «Карсъ» լրագրին գրում են հետեւեալը. «Որպէս յայտնի է, մեր քաղաքում, բացի պետական ուսումնարանից, կայ և նոյնպէս հայոց հոգևոր դպրոց: Հէնց այդ վերջինի մասին մենք կամենում ենք մի քանի խօսք ասել: Այդ ուսումնարանի դրութիւնը ամեն կողմից շատ անբաւարար է, չունի ոչ յարմար շինութիւն և ոչ էլ դասատուութեան մի որ է կանոնաւոր կազմակերպութիւն: Մի փոքրիկ սենեակում հաւաքվում են մօտ 100 աշակերտներ և սաստիկ հակառողջական պայմաններումն են անցկացնում ամբողջ օրը. ինչ որ վերաբերում է դասատուութեան եղանակին այդ ուսումնարանում և նրա վարժապետներին, այդ ուսումնարանի վրա կատարեալ գաղափար կազմելու համար կասեմ հետեւեալը. աչքի առաջ ունենալով աշակերտների մտցրած ուսման վարձի որքան կարելի է մեծ քանակութիւնը, ուսումնարանի վարչութիւնը աշակերտներին ոչ թէ մի որոշեալ ժամանակում է ընդունում, այլ ամբողջ տարվայ ընթացքում: Բացի այդ բոլորից ուսումնարանում ընդհանրապէս ընդունված ձեռնարկներ չը կան, և երեխաները գալիս են այն գրքերով, ինչ գրքեր ճարում են նրանց ծնողները: Իմ նկարագրած ուսումնարանի վարժապետների մասին խօսել էլ չարժէ. նրանք աւելի խանութներում են նստած, քան թէ պարապում են իրանց գործով»:

—

Պիատիգօրսկից, պ. Խօճայեանցից, հանգուցեալ Ռաֆֆիի յօբելեանի համար և յանձնեցինք ուր հարկն է: կութեամբ հաւաքած 25 րուբլ ստացանք

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Հասան-Կալէ, 12 յունվարի

Եկաւ նոր տարին, եկան ծննդեան օրերը. շուտով վրա կը հասնեն բարեկենդանը, Զատիկը, ու Համբարձման քաղցր գարնանային օրերը քրիստոնէից համար: Ընդհանուր քրիստոնեայ ազգութիւնները գիրկընդխառն շնորհաւորութեան ջերմ համբոյրներ տալով միմեանց, կը յիշեն անցեալը, կը բարեմաղթեն բախտաւոր կեանք, յառաջադիմութիւն. անցեալ քաղցր օրերում ժողոված բարոյական, նիւթական թէ կենսական հարստութեանց վրա կաւելացնեն և նորը ու թարմ ուժով յառաջ կընթանան աշխարհիս յաւիտենականութեան շըրջանակի մէջ:

Ներկայումս այստեղ աղեմներ, ցաւեր պակաս չեն. օր աւուր հայ գիւղացու կեանքը անտանելի է դառնում, ճնշուելով կառավարութեան հազար ու մէկ տեսակ պահանջների տակ: Պատերազմը վերջացաւ. վերջացաւ և հայ գիւղացու վերջին պարէնը, կորցրեց նա իր արիւն քրտինքով աշխատած՝ տասնեակ տարիների ընթացքում համեստ ու խաղաղ ընտանեկան կառավարութիւնը և վերջին կոպէկը. թէ ինչեր կրեց խեղճ Բասէնի, Ալաշկերտի և Բայազէտի ժողովուրդը, ամենքիս յայտնի է. վերջին եօթն նեղ տարիների ընթացքում նա հազիւ կարողացել է ձեռք բերել մի լուծ եզ, կամ երկու կթան կով, որով հազիւ կարողանում է, ինչպէս ասում են, ծայրը ծայրին հասցնել, և խեղճ ասյսպիսի անսպասելի հարուածից յետոյ և կարճ ժամանակամիջոցում անկարելի է վերականգնել անցեալ վայելուչ գիւղական համեստ կառավարութիւնը և անցեալ հարստութեան տէրը դառնալ. ուստի ծր խիղճը կը ներէ՝ այդպիսի ընկած ու աղքատ ժողովրդից պահանջել այն, ինչ որ անկարելի է, ինչ որ ապօրինի է: Տաճկահպատակ քրիստոնեայ գիւղացիք չը նայելով իրենց կրած վնասներին, ոչ մի օր չեն դադարել կառավարութեան հարկատուութիւնից. իսկ տաճկաց կառավարութիւնը, չը նայելով այդ ողորմելիների այժմեան անտանելի աղքատ դրութեանը, ամեն տեղ, իր պաշտօնեաների միջոցաւ, հայ գիւղացիներից պահանջում է այն կորած ցորեան ու գարին, որը վերջին պատերազմում ամբարների հետ միասին Ռուսաց ձեռքը անցան և որի քանակութիւնը կառավարութեան հաշուով երեք հարիւր հազար փութից աւել է եղել, առարկելով թէ հայերն են յանձնել Ռուսաց. և այս պատրուակով ամբողջ չաբաթներով աւտաբեր պաշտօնեաները ուրախ ժամանակ անցնելով գիւղերի մէջ, կատարեալ հարստահարում են խեղճ գիւղացիներին:

Յայտնի ապացոյց է, որ ռուսները առաջ երթալով ոչ միայն իրանց սեփականացրին ամբարների ցորեան ու գարին, այլ և ամբողջ ժողովուրդը երկրի հետ միասին. և եթէ այդ խառնաշփոթ ժամանակներում, նոյն իսկ կառավարութեան իրեն հաւատարիմ կարծուածները, ինչպէս Արաբ-Օղլի-Ալի էֆէնդին (այժմ մութասէրիֆ, գուբեռնատոր, փաշայ Կարնոյ), եղբայրք Շաբանեան և այլք, օգուտ քաղելով իբրև իրենց սեփականութիւն, Օսմանեան տէրութեան ամբարների ցորեան ու գարին ծախեցին ռուսներին, որով ի հարկէ բաւականին օգուտ ունեցան: Ուրեմն հայ գիւղացին պահելով իր հաւատարիմ հպատակութիւնը դէպի Օսմանցիները, կողոպտուելով երկու կողմից ևս, մի և նոյն ժամանակ զրկվելով թէ նիւթական և թէ բարոյական հարստութիւնից, աւելացնենք և սրա վրա հազարաւոր անմեղ զոհերը, և այժմ էլ նա, հայ գիւղացին, պարտաւորուած տէրութեան դատարկ ամբարները պէտք է լցնի: Մեծ պատիւ Օսմանեան կառավարութեան:

Մենք յուսով էինք, որ տաճկաց կառավարութիւնը կը թողնէ վերջապէս իր ունեցած դարևոր բռնութիւնը դէպի քրիստոնեաները: Ընդհակառակը, փոխանակ բարենորոգմանց, փոխանակ զսպելու արիւնարբու աւազակներին, չէլխերին, ինքն ևս յայտնապէս սկսում է մեւցնել միանգամայն հայ գիւղացիներին:

Դարձեալ սպառնալիք: Միւս կողմից, ամեն թիւրք, պաշտօնեայ թէ մասնաւոր անձնաւորութիւն, սպառնած հային առանց ո և է պատճառի սպառնալով՝ ասում են. «հայեր, դուք ձեր գլուխը շատ բարձրացրիք, սպասեցէք. մենք ձեզ ցոյց կը տանք թէ ինչ կը նշանակէ գլուխ բարձրացնելը, ապտ խօսելը և այլն»: Այս անտեղի սպառնալիքները մեզ՝ հայերիս համար անհասկանալի են:

Վերջապէս, թէ այսպէս և թէ այնպէս, այս կողմերի հայերը վերին ծայր յուսահատութեան մէջ են ընկել: Զանձրացի գիւղացիք արդէն ծախել են իրենց ունեցած հողերը, տները և մարտ ամսում անպատճառ պէտք է գաղթեն Ռուսաստան. նոքա մտադիր են Ղարսի նահանգում մնալու. միւսները ձանձրացիներին են հետեւում, այնպէս որ հաւանական է, մի նոր գաղթականութեան պատճառ դառնայ կառավարութեան այս օրինակ բռնած ընթացքը. մի քանիսներն էլ բոլորովին յուսահատ դրութեան մէջ են. «այլ ևս ինչ յոյսով դուխանի ձեռք զարնենք, քանի որ մեր չարչարանքի փոխարէն ամառ ժամանակ անգամ մի կտոր հացի կարօտ պէտք է մնանք, ծո՛ւր մնաց ձմեռը» ասում են խեղճ գիւղացիք: Ըստ երևոյթին այդ օրինակ անհիմն ու անտեղի պահանջները ու սպառնալիքները առանց վատ թէ լաւ հետեւանքի չեն մնայ: Տեսնենք ինչքան խելացի

—Հըմ: Այո... ոչ, այո..., պատասխանեցի ես, տատանվելով:

—Վճռեցէք շուտով, ասաց նա:

—Այո, այո, կը գամ....

Նա, լսելով իմ դրական պատասխանը, ժպտաց աննկատելի կերպով և, առանց «մնաք բարև» ասելու, արագ և ամուր քայլերով հեռացաւ ինձանից:

Ոչինչ ուշ չը դարձնելով տիկինների, օրիորդների վրա, որը հակառակ է այժմեան երիտասարդների սովորութիւններին, նա, գլուխը բարձրացրած, անցաւ ամբոխի միջով և մի րոպէում չքացաւ իմ աչքերից, հետք անգամ չը թողնելով:

Այս ինչ երազ է, մտածում էի ես, դանդաղ և թոյլ քայլերով ցած իջնելով թատրօնի կօրիդօրը: Այս ինչ երևոյթ էր: Սա իրականութիւն է—թէ ցնորք: Ես աշխարհիս երեսին եմ, թէ յաւիտենականութեան մէջ: Չը գիտեմ. չեմ կարող պատասխանել:

Վերջապէս ես դուրս եկայ փողոց: Գիշերվայ ցուրտ քամին մի վայրկեանում ստիպեց ինձ գցել իմ մուշտակի կոճակները: Ես համարեա անգիտակցաբար ընկայ մի ֆայտօնի մէջ և կէս ժամից յետոյ արդէն անկողնումս պառկած էի:

Ես երկար չը կարողացայ քնել, շուռ ու մուռ գալով մի կողքից միւսը: Դարձեալ այն անյայտ ոյժը ստիպում էր ինձ մտածել, դարձեալ իմ գլուխը ես շինում էի զանազան կարծիքների բնակարան: Վերջապէս, «խելագարի» ինձ վրա թողած տպաւորութիւնները սկսեցին սակաւ առ սակաւ անհետանալ և քաղցր ու հանգիստ քունը սկսեց ինձ տիրապետել...

II

Առաւօտեան ես զարթեցի վաղ: Սենեակիս պատուհանի դռները բաց արի. նոր եկած ձիւնի կոյրացնող սպիտակութիւնը ստիպեց ինձ փոքր ժամանակ աչքերս ծածկել: Օրը չաբաթ էր: Քամի բոլորովին չը կար. միայն դրսի խաղաղ օդը բաւականին ցուրտ էր. այդ ես նկատում էի պատուհանիս տակով անցնող պառաւ աղախինների կամ արհեստաւորների դուրս ցնցող շոգիներից, որոնք նշմարելի կերպով, անդադար ընդմիջելով, հոսում էին անցորդների բերաններից ու քթածակերից և բարձրանալով վերև, չքանում էին պարզ ատմօսֆերայի մէջ...

Երէկվայ միտքը «խելագարի» մասին ինձ աւելի էր զբաղեցնում այդ օրը: Ես անհամբեր սպասում էի նշանակված ժամին, երբ պիտի այցելէի նրան:

Ահա, վերջապէս, հասաւ և այդ ժամը և ես, վառելով մի սիգար ու պինդ փաթաթվելով իմ հին մուշտակում, արագընթաց քայլերով ճանապարհ ընկայ դէպի «Գերմանիա» հիւրանոցը:

Համնելով այդտեղ, ես մօտեցայ № 7 սենեակին և, ոչ առանց երկիւղի, հանդարտութեամբ բաղխեցի դուռը, որը հէնց այդ րոպէին բացվեց և իմ առաջ տեսայ խճճված սև մազերով, կարմրած ականջներով և նոյն վայրենի աչքերով արձանացած «խելագարին», որը հագած ունէր մի սպիտակ խալաթ և հողաթափներ:

—Ներս եկէք, ասաց նա, չը բարևելով ինձ և առաջնորդելով ինձ սրան կից սենեակը:

Ես ակամայ հետեւում էի նրան:

Վերջապէս, նա բացեց և միւս սենեակի դռները և մեր ներս մանելուց յետոյ, կողպելով նրանց, դրեց բանալիքը իր գրպանում:

Այս երևոյթը ինձ չափից դուրս զարմացրեց և ես բոլորովին շփոթվեցայ:

—Ոչինչ մի կասկածէք, ասեց նա, նկատելով իմ շփոթմունքը և շատ թեթև կերպով ժպտալով.—կարելի է դուք զարմանում էք, որ ես կողպում եմ դուռը, միամիտ մնացէք. այդ իմ սովորութիւնն է:

—Այդ ոչինչ չէ նշանակում, ասեցի ես լուրջ եղանակով.—միայն ասեցէք, ինչու համար էք ինձ հրաւիրել այստեղ, շարունակեցի ես, դեռ ևս կանգնած նրա մահճակալի մօտ, որի վրա նա, ազատ պառկելով, մեկնել էր իր ոտները:

—Խնդրեմ նստեցէք և անմիջապէս կիմանաք: Ես հպատակվեցի նրան, նստելով աթոռի վրա: Նա, յենվելով իր կռնով բարձի վրա, վարդապետական եղանակով սկսեց իր խորամիտ ճառը և ես լարեցի իմ ուշադրութիւնը, դէմ տալով ծնօտս ձեռնափայտիս:

«Ես մանկութիւնից մինչև այժմ բաղդ չունեցայ մի սրտակից բարեկամ, մի մտերիմ ընկեր ունենալ: Այդ երևոյթը կարող էր յառաջանալ միայն այն ժամանակ, եթէ ես զուրկ լինէի մարդկային արժանաւորութիւններից, եթէ ես ձգնում լինէի վնասել այլոց շահերին, մի խօսքով, եթէ ես արգելք դառնայի թէ ընդհանուր մարդկութեան և թէ առանձին անձնաւորութիւնների յառաջադիմութիւններին: Բայց, քաջ իմացած լինէք, որ ես ոչ միայն ազատ էի այդպիսի վատ յատկութիւններից, այլ և իմ ուժից աւել աշխատում էի ընդհանրութեան շահերին նպաստել և նպաստել յանուն ճշմարտութեան, յանուն իմ խղճի արդարութեան: Բայց մասնաւորապէս առանձին անհատներ և ընդհանրապէս ամբողջ հասարակութիւններ ճնշում, տապալում էին իմ ձեռնարկութիւնները, չը հասկանալով նոցա նշանակութիւնը, չը նախատեսնելով նոցա օգտաւէտութիւնը:

«Եւ այսպէս ես, հանդիպելով իմ ամբողջ կեանքում զանազան արգելքների մարդկանց շնորհիւ, ստիպվեցայ ատել մարդուն, ատել հասարակութիւնը և, վերջապէս, ատել մարդկութիւնը:

«Եւ ահա 32 տարեկան հասակումս, ամեն ինչից կշտացած, ամեն ինչից զզված, ես չեմ կարողանում ապրել այս աշխարհում. իմ կեանքի ամեն մի րոպէն անտանելի ծանրութիւններ է դիզում իմ սրտի վրա: Ես սպասեցի... երկար համբերեցի, բայց... բաւականութիւն ստանալ չը կարողացայ, իմ համբերութեան թաղանթը պատռվեցաւ, իմ արհամարհանքը դէպի մարդկային ցեղը հասաւ իր ծայր կէտին և ես, անկարող լինելով դիմադրել իմ հոգեկան յուզմունքներին, դիմանալ այդ չօշա-

կը գտնվի կառավարութիւնը ժողովրդի մէջ հանգստութիւն ու խաղաղութիւն գցելու:

Կարս-Ուրգան և Ջլվինը, ինչպէս յայտնի է ընթերցողաց, երկու հարևան սահմանագլուխներ են. առաջինը Ռուսաց, երկրորդը Տաճկաց: Մօտակայ գիւղօրայքը հէնց առաջուանից խնամութիւն ունենալով միմեանց հետ, երթևեկութիւնը համարեա ամենօրեայ է, և մի սահմանից միւսը անցնելու համար ի հարկէ չէ կարելի գնալ Էրզրում կամ Ղարս անցագիր առնելու համար. այսպիսի դէպքերում բնակիչները թոյլտւութիւն առնում են սահմանագլխում գտնուող պաշտօնեայ մաքսապետից կամ զինուորական հարիւրապետից:

Ամսիս 5-ին տաճկաց սահմանագլխի հայ գիւղացիները, Մուրադ անունով մի մարդու ուղարկում են Ջլվինով Կարս-Ուրգան գ. Ներսէս Մաղաքեանի խանութից ծննդեան տօնի համար պէտք եղած իրեղէններ, նոյնպէս պատարագի համար խունկ, մոմ, և այլն առնելու: Մուրադը վերադարձին դէպի Ջանձալ, կողոպտուում է Ջլվինի Սուվարի զօրքերից. խեղճ մարդուց խլում են ամեն ինչ և իրեն բանտարկում այստեղի սարսափելի ցրտում, մի դարմանանոցի մէջ. երկու օրից յետոյ հազիւ, խեղճ բանտարկեալը կարողանում է մի ծանօթի միջոցաւ օգնութիւն խնդրել Կարս-Ուրգանից, որին օգնութեան է համնում գ. Մաղաքեանը և ազատում բանտից, իսկ իրեղէններից չէ յաջողվում առնել և ոչ մի բան, որովհետև, իբր թէ, իւզբաշին յայտնի չէր թէ ով էր նրան կողոպտողը կամ բանտարկողը:

Մի քանի օրից յետոյ Ջլվինի կառավարիչ մաքսապետը և իւզբաշին իրենց ծառայողներով ու զապթիաներով անցնում են ռուսաց սահմանը և գնում Ենի-Քէօյ (նոր գիւղ) շնորհաւորելու իրենց ծանօթ ռուս օֆիցերների նոր տարին և տօն օրերը. սակայն իրենց նպատակը ինչպէս երևում է խմելու համար է եղել: Նրանք դեռ ոչ ոքի չը ներկայացած մտնում են խմիչքի դուքան և հարբում. այդ ժամանակ իւզբաշիներից մէկը վայր գցելով իր ձեռքի բաժակը, հրամայում է մօտիկ կանգնող երիտասարդներին (մտածելով միամտաբար թէ ինքը քրիստոնէից հողի վրա է գտնվում) «վերցրէք ձեր ցխուսլին»:—Այս խօսքի վրա թիւրք օֆիցերներին մի լաւ ջարդ են տալիս գիւղի երիտասարդները, խլում են նրանցից զէնքերը, այնպէս որ նրանք այլ ևս չեն կարողանում վերադառնալ և մնում են գիշերելու յոյն գաղթականների գիւղում. միւս օրը ժամը 10-ին ցերեկվայ նրանք Կարս-Ուրգանով անցան իրենց պաշտօնատեղին Ջլվին, ի հարկէ երդուելով իրենց ոտնակոխ եղած պատւով, որ մէկի փոխանակ անհամար վրէժ կը հանեն խեղճ քրիստոնեայ ճամբորդներից:

Ճանապարհորդ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Փարիզից «Köln. Zeitg.» լրագրին գրում են. Այստեղ սովորութիւն կար դուրս գցել կերակրի մնացորդները, անպէտք թուղթը, փալասներ և այլն: Այդ բոլորը վաղ առաւօտ առանձին կառքերով քաղաքից դուրս էր տանվում, իսկ փալասներ հաւաքողները այդ աղբից ջոկում էին պիտանի բաներ: Այս արհեստը կերակրում էր մի քանի հազար մարդկանց, որոնք վերջը փալաս հաւաքողների ամբողջ մի թաղ հիմնեցին: Ասում են, որ նրանց թիւը համնում է 50,000-ի: Բայց եթէ նրանք մինչև անգամ 20,000 հոգի լինէին, այնուամենայնիւ պետութեան շահերը պահանջում են, որ այդ մարդիկ ապրուստ ունենան: Սէնայի պրէֆէկտը մի հրաման է հրատարակել, որի համեմատ այդ աղբը տանտէրերը պէտք է դնեն կողովների մէջ և նրանց դուրսը թողնեն: Մի յայտնի ընկերութիւն կը հաւաքէ այդ բոլորը և փալաս հաւաքողներին արգելվում է նրանց ձեռք տալ: Այդ հրամանի համեմատ փալաս հաւաքողները զրկվում են ապրուստից և Փարիզի աղքատների թիւն աւելանում է 20,000: Շատ կարելի է, որ հասարակական կարծիքի ճնշման տակ պրէֆէկտը կը ոչնչացնէ իր հրամանը, որովհետև դա մեծ յուզմունքներ կարող է պատճառել:

—Բերլինից գրում են «Temps» լրագրին: Պոտսդամի մէջ մի մասնաւորով կազմվեցաւ, որ մտադիր է յայտնի դրամագլուխ հաւաքել աղքատ ազնուականներին օգնելու համար: Այդ ընկերութիւնը անուանվում է «Nobilitas» և նրա իւրաքանչիւր անդամը տարեկան մի մարկ է վճարում: Բայց խեղճացած ազնուականները անթիւ են և նրանց ամեն տեղ կարելի է հանդիպել, այնպէս որ ընկերութեան օգնութիւնը շատ թոյլ կը լինի:

—Վիէննայից «National Zeitung» լրագրին հաղորդում են Գիրսի այդ քաղաքի մէջ մնալու մասին: Գիրս ընդունվեցաւ կայսրից, պալատից և առաջնորդող շրջաններից այնպէս, ինչպէս վայել էր նրա դիրքին: Կարելի է հաստատ ասել, որ Գիրսի այցելութեան ժամանակ քաղաքական նշանաւոր համաձայնութիւն չէ կայացրած: Շատերը հաւատացնում են, որ ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրի և աւստրիական կառավարութեան յարաբերութիւնները սառն են, բայց այդ կարծիքը անհիմն է:

—«Times» լրագիրը նկատում է, որ գեներալ Գօրդօն ուղղակի Սուակիմ կուղևորվի, որտեղից եգիպտական զօրքերի հովանաւորութեամբ կանցնի Խարտում: Այնուհետև նա կը հրաւիրէ հարևան ցեղերի առաջնորդներին և կը յայտնէ թէ ինքը ուղարկված է անգլիական կառավարութիւնից երկրին ազատութիւն շնորհելու, զինուորներին վարձատրելու և բաղդախնդիրներին արձակելու համար: Բայց գլխաւորապէս նա կը պնդէ, որ գերիների ամօթալի առևտուրը դադարի: Գեներալ Գօրդօն կը մնայ Սուդանի մէջ 4 կամ 5 ամիս:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 26-ին յունվարի: Երէկ Թագաւոր կայսրը այցելեց Ս. Պետերբուրգի զինուորական պրոգիմնազիան, նայեց տունը և բաւական մնաց աշակերտների առողջ և զուարթ տեսքով: Հրատարակված է պետական խորհրդի բարձրագոյն հաստատված կարծիքը պետական կալուածական տուրքը բարձրացնելու մասին: Ամենաբարձր հարկը 17 կ. մի դեսեատին լաւ հողի և անտառի համար նշանակված է Կուրսկի նահանգի մէջ և ամենափոքրը $^1/_4$ կ. Արխանգելսկի նահանգի մէջ: Այստեղի դումայի ձայնաւոր երդվեալ հաւատարմատար Պոտէխին, վերցնելով Ջրանցքների ընկերութեան դատաստանական գործի պաշտպանութիւնը քաղաքի դէմ, հրաժարվեց ձայնաւոր լինելուց: „Новости“ լրագիրը հաղորդում է, որ սրբազան սինօդի մէջ հարց է բարձրացած բարձրագոյն ուսում առացած աշխարհական անձանց իրաւունք տալու հոգևոր սեմինարիաների ռէկտորի պաշտօն վարելու համար:

ԿԱՅԻՐԷ, 26-ին յունվարի: Բէկկեր-փաշա յայտնում է, որ թշնամու թիւը 1000-ից աւելի չէր, բայց նէգր զինուորները հրաժարվեցան կռուելուց և փախան և ինքը, Բէկեր-փաշա իր շտաբի հետ հազիւ հը ազատվեցաւ իր սեփական զօրքերից:

ՊԷՇՏ, 26 յունվարի: Պատգամաւորների ժողովը դուրս գցեց հերթական հարցերից քրիստոնեաների և հրէաների ամուսնութեան հարցը և առաջարկեց կառավարութեանը յետաձգել այդ հարցը մինչև աւելի բարեյաջող ժամանակ:

ԼՕՆԴՕՆ, 26 յունվարի: Համայնքների ժողովի մէջ Գլադստօն հաստատեց Բէկկեր-փաշայի պարտութեան լուրը, բայց նա չէ կարծում, որ այդ պարտութիւնը ազդէ Գօրդօն-փաշայի յանձնարարութեան վրա, որին ամենաընդարձակ իրաւունքներ են տուած: Ջէրչիլ առաջարկեց թագուհու գահական ճառի պատասխանի մէջ անվստահութիւն յայտնել մինիստրութեանը, բայց ժողովի նախագահը ընդդիմացաւ այդ առաջարկութեանը: Պատերազմական մինիստրը խորհրդակցում է շոգենաւային ընկերութիւնների հետ Եգիպտոս մեծ թւով օգնական զօրքեր ուղարկելու մասին:

ԲԷԼԳՐԱԴ, 26 յունվարի: Նոր-սկուպշինայի անդամների նշանաւոր մեծամասնութիւնը կառավարչական կուսակցութեանն է պատկանում:

ԱՐԽԱՆԳԵԼՍԿ, 26 յունվարի: Նախկին Բէլօմօրսկի ընկերութեան գործերը վերջացնում են և նրա անշարժ կալքերը ծախում են:

ՎՕԼՕԳԴԱ, 26 յունվարի: Նահանգական ազնուականների ժողովը որոշեց խնդրել, որ կալուածատէրերի սօլօմուրհակները ընդունվեն պետական բանկի բաժնի մէջ:

ԼՕՆԴՕՆ, 26-ին յունվարի: Անգլիական բանկը բարձրացրեց դիսկօնտ $3^1/_2$%: Ալէքսանդրիայից լուր է ստացված, որ ապստամբները գերել են գեներալ Գօրդօնին: Ազատամիտների կլուբի ճաշկերոյթի ժամանակ Գէրբի ասաց, որ կառավարութիւնը պատահարների չի ենթարկի Անգլիայի պատիւը և միջոցները Սուդանը Եգիպտոսի համար նուաճելու նպատակով: Ենթադրված չէ միացնել Եգիպտոսը Անգլիայի հետ, բայց կառավարութիւնը գիտէ այն պարտականութիւնները և պատասխանատուութիւնը, որոնք առաջ են գալիս գրաւման փաստից: Հրամայված է ուղարկել Սուակիմ ծովային հետևակներից 500 զինուորներ:

ԲԷԼԳՐԱԴ, 26 յունվարի: Նոր սկուպշինայի անդամներից 108 կառավարչական կուսակցութեանն են պատկանում, 11 արմատական և 6 Ռիստիչի կուսակցութեանը:

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ, 26 յունվարի: Սաստիկ անձրևները և ձիւնի հալուելը շատ տեղերում մեծ հեղեղներ պատճառեցին: Վէրին և արևմտեան Պէնսիլվանիայի մէջ ջրաղացները դադարեցրին գործերը: Վնասը մի քանի միլիօն դոլլարի է համնում: 500 հոգի զրկվեցան բնակարանից:

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

փելի և անհարկու հարուածներին, վճռեցի ինձ ազատելու համար գործ դնել մի բարձր և զօրեղ միջոց—մի միջոց, որը ինձ կը տայ յաւիտենական ազատութիւն և...

—Այդ ինչ միջոց է, պարզեցէք, ասեցի ես, այժմ միայն համոզված լինելով, որ, արդարև, երիտասարդը խելագարված է:

«Համբերեցէք և ամեն ինչ կը պարզվի, ասեց նա, արհամարհանքով նայելով ինձ վրա:

Նա, արդէն իր խօսակցութեան մէջտեղում, տեղից վեր էր կացել և, ձեռքերը խալաթի գըրպանում դրած, համարեա վազելով սենեակի մի անկիւնից միւսն էր գնում: Խօսելու ժամանակ նա ինձ չէր նայում, այլ գցում էր աչքերը սենեակի յատակին: Միայն երբեմն նա յանկարծ կանգնում էր սենեակի մէջ տեղում և նոյն արհամարհական հայեացքով նայելով ինձ վրա, մի քանի անգամ կրկնում էր իր արտասանած նախադասութիւնը, կարծես, ուզում լինէր ինձ լաւ հասկացնել, կամ իմ մէջ սերմանել նոյն գաղափարները, որոնց ինքը տիրապետում է: Ես դարձեալ զարմանում էի, ինչու է նա ինձ կանչել իր մօտ, ինչ կապ պիտի լինի իմ և նրա մէջ...

«Այդ միջոցը, որի համար ես ասացի, այս է, ասեց նա, հանելով իր բարձի տակից երկու հատ դեղնագոյն փոքրիկ գնտեր, ցոյց տալով ինձ և մի վայրկեանում կուլ տալով նրանց:

Ես ոչինչ չը հասկացայ դրանից:

«Երեք րոպէից յետոյ մի բաժակ ջուր և ապա տասը րոպէ ես և ես փրկված եմ, շարունակեց նա, ուրախութիւն արտայայտող շարժմունքներ գործելով:

—Այդ ինչ էր, ասացէք, ինչ կուլ տուիք, հարցրի ես երեխայական հետաքրքրութեամբ:

«Սա թոյն է, ամենահիմնալի տեսակին է. իմ փրկիչն է: Թէև հրէան թանգ գնով ծախեց ինձ վրա, այնուամենայնիւ ասեց, որ դա շատ լաւ տեսակին է. կը մեռնեմ առանց տանջվելու, առանց չարչարվելու, հանդարտ, սիրուն կերպով, ասաց նա, վերցնելով սեղանի վրայից մի բաժակ ջուր և մի րոպէում դատարկելով նրան:

Ես ամբողջ մարմնով սարսեցի, բարձրացայ տեղիցս և ուզեցի դուրս գալ սենեակից, յայտնել հիւրանոցի տիրոջը, որպէս զի նա շտապէ, բժիշկ բերել տալով, օգնութիւն հասցնէ խեղճին, բայց յանկարծ մտաբերեցի, որ բանալիքը «խելագարի» գրպանումն է:

Ես մօտեցայ և խնդրեցի նրանից բանալիքը, բայց նա արհամարհանքով մերժեց ինձ:

«Նստեցէք, պարոն, ձեր ջանքերը ի զուր են. ոչինչ անել չէք կարող: Ես երէկ էի մտադիր ինձ թունաւորելու.... բայց... ես ունէի մի թանգագին բան, որը ցանկանում էի յանձնել մի մարդու, այո, յանձնել իմ թշնամիներից մէկին, որ նա իմանայ, թէ մինչև որ աստիճան ինքը զզուելի է: Այդ նպատակով ես այցելեցի թատրօնը և իմ ընտրութիւնը ընկաւ ձեզ վրա, որովհետև ինձ մօտ էիք նստած: Ուրեմն վերցրէք այս յիշատակարանը, կարդացէք ամենքեանդ և համոզվեցէք, որ դուք զզվելի էք, ատելի էք, արհամարհելի էք...

Այս ասելով նա դարձեալ բարձի տակից հանեց իր յիշատակարանը, որը բաղկացած էր մի հաստ և անկազմ տետրակից և որի վրա գրած էր «Խ ե լ ա գ ա ր ի յ ի շ ա տ ա կ ա ր ա ն ը» ու շպրտեց իմ գիրկը: Ես ոչինչ չասեցի, տեսնելով, թէ բանը որտեղ է:

Այնու ամենայնիւ, կարծելով, թէ գուցէ բժիշկը դեռ կարող է օգնել այս թշուառ արարածին, ես մօտեցայ նրան և կամենում էի, վերջապէս, ֆիզիքական ոյժ գործ դնելով, նրանից առնել բանալիք և կամ գտնել, բայց նա այնպիսի մի զարմանալի, գերբնական ուժով ինձ մի կողմ հրեց, որ ես հազիւ չը գլորվեցի յատակի վրա:

«Լռիր, լռիր, եթէ կամենում ես ապրել, թէ չէ կը խեղդեմ քեզ այս րոպէին, ասեց նա, վայրենաբար նայելով ինձ վրա իր բորբոքված աչքերով և սաստիկ դողալով կատաղութիւնից:

Ես անզօր էի նրան դիմադրելու և այդ պատճառով հարկադրված էի հպատակվել նրան:

Նա սկսեց արագ քայլերով շրջել սենեակում և երբեմն արհամարհական հայեացքներ ձգել ինձ վրա:

«Ո՛հ... անպիտաններ: Ինչու ես իմ սիրտը կոտրում, մի անգամից վերջացրու էլի... ահ, անգութ..., ասեց նա, ձեռքը կրծքի ձախ կողմին սեղմելով: —Անիրաւ հրէայ... նա.. դարձեալ մարդ է... ինձ խաբեց... լաւ տեսակից չէ... վա՜յ, կտրտում է... ատելի մարդ, զզուելի մարդ...

Նա բարձր ձայնով բացականչեց «ատելի մարդ, զզվելի մարդ...» խօսքերը և անկասկած սաստիկ ցաւից, արձակեց մի խլացնող գոռոց և ընկաւ յատակի վրա: Նոյն րոպէին ես վախվխելով հանեցի նրա գրպանից բանալիքը և բանալով դուռը, դուրս գնացի սենեակից և յայտնեցի տանտիրոջը այն, ինչ որ պատահել էր: Միւս օրը առաւօտեան երկու զինուորականներ իրանց ուսերին անծանօթ և օտար «խելագարի» դիակը տարան գերեզմանատուն և թաղեցին նրան մի անկիւնում:

Հիւրանոցի տէրը ասեց, թէ նրա ազգանունը չէ իմանում և թէ նա 3 օր է, որ վարձել է № 7 սենեակը: Մինչև այսօր ոչ ոք չիմացաւ թէ ով էր նա, որտեղից և ինչու էր եկել: Միայն նրա յիշատակարանը, որը այս րոպէիս ես փառաւոր կազմած իմ արկղում կողպված է, որպէս մի թանգագին իր, համարեա պարզ ցոյց է տալիս, որ «խելագարը» մօտաւորապէս բաւական զարգացած էր. նա վերջացրել էր իր ուսման շրջանը Ե. քաղաքի գիմնազիայում և մինչև անգամ Կ. քաղաքի համալսարանի իրաւաբանական բաժնում երկու առաջին կուրսերում ևս եղել է, որտեղից զանազան հանգամանքների պատճառով դուրս է եկել: Յիշատակարանը ես անուանեցի թանգագին, որովհետև նրա մէջ, արդարև հետաքրքիր բաներ շատ կան: Պատեհ ժամանակները մենք կը բերենք այնտեղից մի քանի, ոչ անարժան ուշադրութեան, կտորներ:

Լեւոն Աթաբէկեանց

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ
ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

(ԿՈՒԿԻԱ, ՎՈՐՈՆՑՕՎԻ ԱՐՁԱՆԻ ՀԱՆԴԷՊ)

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԸ ԱՄԵՆ ՕՐ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ ԵՆ:

Ունի սենեակներ հիւանդների և ծննդկանների համար, օրական 2-ից մինչև 4 մանէթ և ամսական 50-ից մինչև 100 մանէթ վարձով: Երթեւեկ հիւանդները վճարում են խորհրդի համար 50 կ.: Հիւանդանոցի բոլոր բժիշկների համախորհրդի (կօնսիլիում) համար 3 մանէթ, չքաւորները անվճար:

Հիւանդները ամեն օր ընդունվում են.

Առաւօտեան՝ 9—12 ժամ, ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—վիրաբուժական, վեներական և ամի ցաւերի համար:

10—10$^1/_2$ ժ. ՐՈՒԴԿՕՎՍԿԻ—մանկական, ներքին և կանանց ցաւերի:

10—11 ժ. (կիրակի, չորեքշաբթի և ուրբաթ) ՐԷՅԽ—աչքացաւի:

11$^1/_2$—12$^1/_2$ ժ. (երկուշաբթի), ԲԱԲԱՅԵԱՆ—ներքին և ջղային ցաւերի:

Երեկոյեան՝ 5$^1/_2$—6$^1/_2$ ժ.—ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—ամեն օր:

ԲԱԲԱՅԵԱՆ և ՐՈՒԴԿՕՎՍԿԻ—չորեքշաբթի և շաբաթ:

Համախորհուրդ (հիւանդանոցի բոլոր բժիշկների)—չորեքշաբթի և շաբաթ—6$^1/_2$—7$^1/_2$ ժամը երեկոյեան:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ (բնակվում է նոյն հիւանդանոցում):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՅԷՆԻ ԿՏԱԿԸ

ՎԷՊԵՐ

ԶԱԽԵՐ-ՄԱԶՕԽԻ

Թարգմանեց

ՐԱՖՖԻ

ԳԻՆՆ Է 1 ՐՈՒԲԼ 20 ԿՕՊ.

Թիֆլիսում վաճառվում է

«Մշակի» խմբագրատանը—«կենտրոնական գրավաճառանոցում»—«կովկասեան գրավաճառանոցում»—Գ. Շահվերդեանի պավիլիօնում:

Օտարաքաղաքացիք կարող են դիմել Թարգմանչին այս հասցէով.

Въ ТИФЛИСЪ. Редакція „Мшакъ".

РАФФИ.

4—30

ԿԻՐԱԿԻ, ՓԵՏՐՎԱՐԻ 5-ԻՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆՈՒՄ

ՅՕԳՈՒՏ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

տեղի կունենայ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մանրամասնութիւնները առանձին աֆիշայով:

2—3

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՎԱՐԻ 29-ԻՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆՈՒՄ

ՅՕԳՈՒՏ ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

տեղի կունենայ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մուտքի գինը թէ տղամարդկանց և թէ կանանց համար 2 ր. է:

3—3

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

„Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ."

Երկուշաբթի, 16-ին յունվարի հասաւ ՓՕԹԻ **ԱՐՄԵՆԻԱ** (**L'ARMÉNIE**) շոգենաւը, որի նաւապետն է ԴԻՒՇԷՆ (Duchesne).

Տեղեկութիւնների համար դիմել ընկերութեան ագէնտներին. ՓՕԹԻՈՒՄ պ. Գարանիօնին, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ պ. Ըրնօին, Արծրունու քարվանսարայում № 194.

8.

СЪ 1-ГО ЯНВАРЯ 1884 Г.

ВЪ Г. ТИФЛИСѢ ИЗДАЕТСЯ

НОВАЯ ЕЖЕДНЕВНАЯ

ЛИТЕРАТУРНО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

„НОВОЕ ОБОЗРѢНІЕ"

(350 №№ въ годъ)

подъ редакціею А. В. СТЕПАНОВА (бывшій редакторъ «Юридическ. Обозрѣнія»).

Объемъ газеты печатный листъ средняго формата. Программа,—общая всѣмъ литературно-политическимъ изданіямъ.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА: съ доставк. и пересыл. на ГОДЪ 10 рубл., ПОЛЪ года 6 р., ТРИ мѣсяца 3 р. 50 к. ОДИНЪ мѣсяцъ 1 р. 25 к.

Городская и иногородная ПОДПИСКА принимается въ Тифлисѣ въ газетномъ агентствѣ ШАВЕРДОВА.

Въ Петербургѣ и Москвѣ въ книжн. магаз. «Новаго Времени».

Временное помѣщеніе редакціи: на Давыдовской улицѣ, домъ Кананова, квартира редактора.

3—5 (1).

ОТКРЫТА ПОДПИСКА

на **1884** годъ

НА БОЛЬШУЮ ЕЖЕДНЕВНУЮ, ПОЛИТИЧЕСКУЮ, ОБЩЕСТВЕННУЮ И ЛИТЕРАТУРНУЮ ГАЗЕТУ

„РУССКІЙ КУРЬЕРЪ"

ГОДЪ ПЯТЫЙ.

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ:

Съ доставкою въ Москвѣ:		Съ пересылкою въ города:	
На 12 мѣс. 8 р. 50 к.	На 6 мѣс. 4 р. 50 к.	На 12 мѣс. 9 р. — к.	На 6 мѣс. 5 р. — к.
› 11 › 8 › — ›	› 5 › 3 › 90 ›	› 11 › 8 › 50 ›	› 5 › 4 › 60 ›
› 10 › 7 › 50 ›	› 4 › 3 › 25 ›	› 10 › 8 › — ›	› 4 › 3 › 70 ›
› 9 › 6 › 75 ›	› 3 › 2 › 50 ›	› 9 › 7 › 40 ›	› 3 › 2 › 75 ›
› 8 › 6 › — ›	› 2 › 1 › 90 ›	› 8 › 6 › 70 ›	› 2 › 2 › — ›
› 7 › 5 › 25 ›	› 1 › 1 › — ›	› 7 › 5 › 90 ›	› 1 › 1 › 10 ›

За границу: на 12 м. 17 р., на 6 м. 9 р., на 3 м. 5 р., на 1 м. 2 р.

Подписка принимается въ конторѣ изданія: Москва, Москворѣцкій мостъ, д. Н. П. Ланина, въ извѣстныхъ книжныхъ магазинахъ Москвы и С.-Петербурга и въ Парижѣ—Rue Clément, 4, Adam.

Гг. иногородные благоволятъ адресоваться преимущественно въ контору изданія **„РУССКІЙ КУРЬЕРЪ"**

Редакторъ-Издатель **Н. П. Ланинъ.**

(3—15—10)

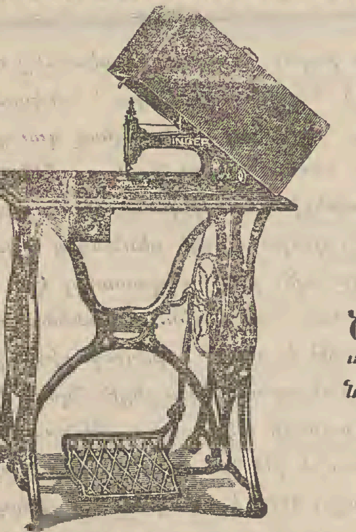

ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐԱՅԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Զ Ի Ն Գ Ե Ր

Ն Ի Ւ - Ի Օ Ր Կ Ի Մ Է Ջ

ԿԱՐԵՄԵՔԵՆԱՆԵՐԻ ԱՄԵՆԱԸՆԴԱՐՁԱԿ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ:

Ծախում է ամենալաւ համարված կարեմեքենաներ նպաստող նոր գործիքներով և նոր պատուանդաններով, որոնք պահպանում են փչանալուց, գործելու ժամանակ աղմուկ չեն հանում և թեթև ընթացք ունեն աշխատանքի ժամանակ, այնպէս որ ամենաթոյլ և ծեր մարդիկ կարող են նրանց կառավարել առանց ոյժերը սպառելու: Ծախվում

ԿԷՍ ՄԻԼԻՕՆ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐԻՑ ԱՒԵԼԻ ՏԱՐՎԱՅ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ:

Այս խրողութիւնը ամենալաւ ապացոյց է Զինգերի կարեմեքենաների համար:

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ. *Զինգերի իսկական կարեմեքենաները մեծ վարկ ունեն, որովհետև իրանց գեղեցիկ յատկութիւններով ամենքին գմայլեցնում են և այդ պատճառով ուրիշ գործարանները նրանց կեղծում են և ծախում են Զինգերի իսկական կարեմեքենաների տեղ: Զգուշացնում եմ ձեզ, որ Զինգերի իսկական իւրաքանչիւր կարեմեքենան* The Singer Manufacturing C-° *ֆիրմայից ունի գործարանի դրօշմներ մեքենայի կօթի և մամուլի վրա.* The Singer Manufacturing C-°

Գ. ՆԷՅԴԼԻՆԳԵՐ, ԹԻՖԼԻՍ, ԳՕԼՕՎԻՆՍԿԻ ՓՈՂՈՑ, ՏՈՒՆ ՄԻՐԻՄԱՆՕՎԻ

ԲԱԹՈՒՄԻ *մէջ Պօլիցէյսկայա փողոց, տուն Թերզի-Օղլի:*
ՔՈՒԹԱՅԻՍԻ *մէջ Միխայլօվսկայա փողոց, տուն Շնէյդերի:*
ԲԱԳՈՒԻ *մէջ Միխայլօվսկայա փողոց, տուն Միրզա-Աւագովի:*

Իւրաքանչիւրին միջոց տալու համար ձեռք բերել Զինգերի ամենաօգտակար և իսկական կարեմեքենան կարելի է գնել փոքր մուտքերով, այսինքն շաբաթական 1 ր. 50 կ. վճարելով առանց իսկական գինը բարձրացնելու: Հնացած մեքենաները խանութը փոփոխում է:

35—50 (1)

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 27 Января 1884 года.

Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час., Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.